

**І.В. Сівак,
студ. II курсу, спеціальність “Право”,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова**

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Т.О. Павлова

СОЦІАЛЬНА ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА БУЛІНГУ

На сьогоднішній час в Україні, як і в інших країнах світу, широко поширюється таке негативне явище як булінг та його різновид кібербулінг. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Україна посідає четверту сходинку серед країн Європи за рівнем проявів агресії підлітків і булінгу, поступаючись у цьому лише Росії, Албанії і Білорусі [1, с. 110-113]. Статистика свідчить, що за останній рік в українських школах зафіксували близько 109 тис. звернень до психологів через цькування. Як зазначається, 39% з усіх звернень надходили від дітей, 29% – від вчителів, ще 5% – від сторонніх людей, а решта – від батьків [2].

“У свідомості деяких громадян насильницька модель поведінки стає найбільш привабливою, бо вона в їхній свідомості найбільш ефективна. Вони бачать, що таким чином досягають результатів політики, рейдери, люди на вулицях”, – пояснює директор Українського інституту дослідження екстремізму О. Зарубінський [3].

Булінг – соціально-правове явище, що характеризується залякуванням, цькуванням, агресивним переслідуванням і знущаннями з боку колективу на окремого члена цього колективу. У сьогоднішній час осередком поширення булінгу є школа, університет та, навіть, робота [4, с. 431–440]. Згідно із думкою А. Короля, “причини булінгу бувають різні: певні фізичні вади, низький інтелектуальний рівень чи розвиток, зовнішність, труднощі у навчанні, невпевнене знаходження у межах колективу, спілкування тощо. Проте мотивами також можуть виступати злість кривдника, помста, заздрість, прагнення домінування чи особиста неприязнь” [5, с. 61–74]. Із соціально-психологічного погляду жертви булінгу переживають внаслідок цього стрес, депресію, страждання, страх та інші відчуття, що може спровокувати спробу суїциду або, навіть, суїцид. У зв'язку з цим булінг характеризується

високою суспільною небезпекою, тому окремі прояви булінгу можуть кваліфікуватися за ст. 127 КК України як катування. Саме тому був створений юридичний механізм протидії булінгу, що поєднує в собі міжнародний та національний аспекти.

На міжнародному рівні життя та безпека людини, що страждає від булінгу, захищаються нормативно-правовими актами, серед яких найважливішими є Декларація прав людини, Делійська декларація, Конвенція про права дитини, Дакарські рамки дій, у яких підкреслюється “право кожної дитини на отримання якісної освіти та право на безпечне та вільне від насильства навчальне середовище, а також про роль політики у перешкоджанні насильству через сім’ю та школу” [6, с. 91–92].

Якщо брати національний рівень протидії булінгу, то варто зазначити Конституцію України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази відповідних міністерств та інших центральних виконавчих органів. Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)” внесено зміни у деякі нормативно-правові акти, наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено ст. 173-4, в якій надається наступне визначення булінгу (“цькування”), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров’ю потерпілого” [7]. У законі України “Про освіту” визначені “типові ознаки булінгу (цькування): систематичність (повторюваність) дії; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування інтересам потерпілого кривдника та/або заподіяння соціальної ізоляції потерпілого” [8]. Якщо говорити про шкільний булінг, тоді це знущання певної частини дітей над іншою частиною, що тягне за собою порушення прав кожної дитини, а саме таких як право на життя, свободу та особисту недоторканість. Сьогодні, згідно із прийнятим законом, за дії дітей-булерів відповідають їхні батьки, хоча, на думку багатьох вчених, юристів та експертів, варто знизити вік кримінальної відповідальності суб’єкта злочину (ст. 127 КК України) [9, с. 131]. Це обґрунтовується тим, що “з огляду

досліджень психологів на сьогоднішній час у підлітків віку 11–14 років спостерігається висока соціалізація: особи, що досягнули цього віку, здатні не тільки фактично усвідомлювати характер своєї поведінки та соціальну небезпеку, а й нести юридичну відповідальність” [10, с. 47–53]. Безперечно, це не знизить одразу рівень використання булінгу, але стане вагомим запобіжним заходом його використання у майбутньому. Важливим моментом є також те, що відповідальність настає і під час вживання булінгу дітьми та підлітками до вчителів, керівників чи старших за віком людей.

Таким чином, визнання на національному рівні такої проблеми як булінг і сформування основних напрямів його протидії – це великий крок. На нашу думку, в Україні також варто застосувати досвід зарубіжних країн, наприклад, США, Канада та Велика Британія. Це сприятиме боротьбі із підлітковою злочинністю та захисту прав та свобод громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яковлев Г.С. Психологічні особливості учасників булінгу. *Відомості Російського держ. пед. університету імені А.І. Герцена*. Санкт-Петербург, 2009. № 105. С. 110–113.
2. Чайка К. Не мовчи, дій – інакше зацькують. *Журнал Український інтерес* : електрон. версія журн. 21.02.2018. № 4. URL: <https://uain.press/health/buling-ne-movchy-dij-inakshe-zatskuyut-717934> (дата звернення 21.03.2019).
3. Комарова О. Булінг, або скільки це кування: налякати поліцією не вдасться, що ж робити? *Журнал Радіо свобода*: електрон. версія журн. від 29.11.2017. № 2. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28886363.html> (дата звернення 22.03.2019).
4. Стельмах С. Булінг у школі та його наслідки. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. Вип. LVL. СДПУ, 2011. С. 431–440.
5. Савельєв Ю.Б. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі. *Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська Академія”*. 2009. Т. 97: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 61–74.
6. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2014. № 1–2 (13). С. 91–92.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 29.01.2019 р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 8.

-
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 22.03.2019).
  9. Кримінальний кодекс України в редакції від 26.02.2019 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. № 25–26. Ст. 131.
  10. Погорелова Е.І., Арькова І.В., Голубовська А.С. Психологічні особливості підлітків у ситуаціях кібербулінгу. *Північнокавказький психологічний вісник*. 2016. № 14/2. С. 47–53.